

SAMLAREN

*Tidskrift för
svensk litteraturhistorisk
forskning*

ÅRGÅNG 87 1966

Svenska Litteratursällskapet

UPPSALA

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1967

uppfinnaren av den romantiska stämningskonsten, med den hämningslösa fabuleringen, lyckas aldrig de stora verken. Bara i snabba ansatser, i korta strofer kan han nå högt. För fragmentets estetik har Staiger föga till övers: hans egen smak för honom uppenbarligen nära ett klassicistiskt ideal — i Goetheboken framhöll han som Goethes mästerverk framför andra — Hermann und Dorothea.

Uppsatsen om Tieck har ett betydande intresse också för de paralleller den lockar en att dra med svenska romantiker — främst kanske Almquist och Stagnelius. Drömmen var för Tieck Verkligheten; uppvaknandet för med sig kval och plåga:

Doch wir erwachen
zu tiefer Qual.

En svensk läsare associerar från raderna både till Atterbom och Stagnelius.

Liksom studien över Herder mynnar ut i en dom över historismen, slutar Tieckstudien i en dom över romantiken. Om denna Staigers uppgörelse är en uppgörelse också med motsvarande tendenser i symbolistisk och modernistisk litteratur, undandrar sig bedömande: kanske är det så avsett. Men antingen man delar Staigers värderingar eller ej, och antingen man kan acceptera hans teoretiska grundförutsättningar eller ej, bör man inte bestrida, att också detta arbete av hans hand, innehåller en rad fräscha iakttagelser, skarpsinniga sammanställningar och nya perspektiv. Om Emil Staigers ställning i Zürich och Schweiz är auktoritativ, är hans insatser i Sverige i gengäld oroande lite uppmärksammade och diskuterade. I den debatt om litteraturhistoriens mål och metoder, som förs och efter allt att döma kommer att föras vidare, borde hans tankegångar och resultat inte lämnas utanför.

Carl Febrman

STAFFAN BERGSTEN: *En Stagneliusbibliografi kritiskt sammanställd*. Skrifter utg. av Svenska Litteratursällskapet 35. Uppsala 1965.

NILS ERIK ENKVIST: *British and American literary letters in Scandinavian public collections. A survey*. Acta Academiae Aboensis. Humaniora XXVII.3. Åbo 1964.

Våra författarbibliografier är få och flera av de viktigaste — de över Almquist, Fröding och Strindberg — är starkt föråldrade. Nu har genren berikats med en bibliografi över skrifter av och om Stagnelius, sammanställd av Staffan Bergsten. Hans initiativ är efterföljansvärt. Förteckningen har tillkommit i samband med hans egen Stagneliusforskning. Han säger att han därvid blev »nödsakad att göra en systematisk inventering av den vetenskapliga och kritiska litteratur jag hade att bygga vidare på». De flesta forskare har befunnit sig i hans situation; om de blott hade fått samma goda ingivelse som han, hade de säkerligen utan mycken extra möda kunnat utge likartade bibliografier över föremålen för sina studier. Nyttan av sådana verk visas av det som nu föreligger. Trots att Stagnelius ingalunda hör till våra mest omskrivna författare framgår här, att litteraturen om honom ändå är rik, disparat och svåröverskådlig.

Bergsten inleder sitt verk med ett kapitel om Stagneliusforskningen genom tiderna. Även här beträder han ett relativt jungfruligt fält. Dessa kritiska överblickar över ett forskningsområde är talrika utomlands; hos oss existerar de knappast alls. Ändå utgör de en mycket värdefull kritisk handledning och de rymmer nästan alltid åtskilligt av metodiskt och methodhistoriskt intresse. Det gäller också Bergstens historiografi. (Det enda jag vill anmärka är att Olle Holmbergs förtjänster som Stagneliusforskare förefaller mig starkt underskattade.)

Sedan följer en förteckning över Stagnelius' dikter och verk, uppställda i tidsföljd. Var och en som irriterad har letat efter en dikt i Albert Nilssons kronologiska undersökning av manuskripten är tacksam över att nu ha fått det så bekvämt ordnat för sig. Därefter en förteckning över Stagnelius' tryckta skrifter. Bland »Skrifter i urval» saknar man Bernhard Risbergs Stagneliusurval i serien Svenska mästare (1935), vilket rymmer över 200 sidor av rikligt och självständigt kommenterade texter. Förteckningen över »Separatupplagor av enskilda verk» upptar inte smärre separattryck såsom folkskrifter, skillingtryck o. d. (t. ex. av *Fiskaren*, *Necken* m. fl.). Det har förmodligen skett med

avsikt, men avsikten kan diskuteras. Lika diskutabel förefaller mig uteslutningen av översättningarna. Det har dock hänt i flera fall att forskarna inför svårtolkade passager har gått till översättarna, företrädesvis de samtida, för att se hur de har förstått det dunkla textstället. Det är inte helt riktigt att som Bergsten säga att de saknar »vetenskapligt intresse för svensk stagneliusforskning». Och båda uteslutningarna medför att vi inte kan bilda oss någon föreställning om, vilken spridning och popularitet som Stagnelius' diktning har förvärvat. Till sist en förteckning över litteraturen om Stagnelius. Den avslutas med värdefulla listor över »Otryckta avhandlingar och uppsatser» och »Avhandlingar under utarbetande», inalles 28 nummer.

Bibliografin över den tryckta litteraturen omfattar cirka 240 nummer. Detta avsnitt av Bergstens verk är det minst lyckade och kan föranleda flera kritiska reflexioner. Bergsten har indelat materialet i ett tjugotal grupper. I det hela är det en klok och klargörande indelning, men på flera punkter hade rubrikerna med fördel kunnat slås samman. Det är också svårt att urskilja enligt vilken princip Schücks Stagneliuskapitel har förts till »Monografier o. a. för stagneliusforskningen grundläggande verk», medan Palmblads och Cederblads artiklar i resp. Biographiskt lexikon och Svenska män och kvinnor har förts till »Allmänt biografiska verk» och Olle Holmbergs artikel i Svenskt Litteraturllexikon förts till »Varia»! Liknande egendomligheter möter på flera håll. Inför dessa artiklar ur uppslagsverk vill man också fråga varför inte artiklarna i våra konversationslexika har medtagits. Artikeln i Svensk uppslagsbok är dock signerad av Fredrik Böök. Artikeln i Conversations Lexikon der neuesten Zeit und Literatur (4. 1834) är skriven av V. Fr. Palmblad och artikeln i 1840-talets Svenskt Konversationslexikon förmodligen av G. H. Mellin. Lika tveksam står jag inför uteslutningen av recensionier. Det är dock av värde att veta vad t. ex. Böök och Cederblad sade om varandras verk i sina ofta ingående granskningar. Vad Cederblad skrev om Amanda-problemet 1925 uppkallade ett stort antal ledande litteraturforskare att i sina recensionier ta ställning till den omtvistade frågan; denna diskussion saknar förvisso inte intresse. Albert Nilssons utelämnade uppsats, Den nyaste Stagnelius-forskningen (Nordisk Tidskrift 1924, s. 494-507), är viktig och endast delvis av recensenskaraktär. Slutligen hade man av bekvämlighetsskäl önskat att det oftare påpekats, när svåråtkomliga artiklar blivit omtryckta i bokform. T. ex. Staffan Björcks analys av *Vän, i förödelsens stund* läses bekvämare i författarens Lyriska läsövningar än i Studiekamraten för 1954. Lättöverkomliga Aldusböcker som Bööks Analys och porträtt och Knut Hagbergs Linneansk linje innehåller omtryck av R 3 och U 24. Lindberger-Ekners Att läsa poesi föreligger sedan 1965 i en överarbetad upplaga. Etc.

Ingen bibliografi är fullständig och så icke heller denna. Här några tillägg till litteraturen om Stagnelius. Jag har följts Bergstens bibliografiska system.

A 7 b. Schück, H., & Warburg, K., Stagnelius (i Illustrerad svensk litteraturhistoria, 2 omarbetade och utvidgade upplagan, del 3. Af Karl Warburg, 1913, sid. 364-384).

A 17 b. Tigerstedt, E. N., Stagnelius och Vitalis (i förf:s Svensk litteraturhistoria (1948), 3 reviderade upplagan, 1960. Om Stagnelius sid. 271-279).

B 1 b. [Anon.] Rec. av Hammarskölds Erik Johan Stagnelius, 1823 (i Svensk Litteratur-Tidning, 1823, spalt 457-461).

B 1 c. [Hammarsköld, L.] Kritisch-historische Uebersicht des Zustandes der schwedischen Literatur seit dem Anfange dieses Jahrhunderts. Zweiter Artikel (i Hermes 20: 4, Leipzig 1823. Om Stagnelius sid. 336-338).

B 1 d. [Palmblad, V. F.] E. J. Stagnelius (i Blätter für literarische Unterhaltung, 1832, nr 27).

B 4 b. Molbeck, C., Digteren Stagnelius (i förf:s Blandede Skrifter. Anden Samling, 3, Kiøbenhavn 1855, sid. 150-180). Omarbetad och utvidgad version av U 1.

B 4 d. Warburg, K., Stagnelius 1793 14/X 1893. Ett hundraårsminne (i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 14 okt. 1893).

D 1 b. Berggren, G. E., Fältprosten Johan Gabriel Berggren och hans ättlingar. Släktkrönika om en nära 300-årig Kalmarsläkt, 1935. Om Stagnelius sid. 52-62.

F 5 b. Österling, A., Stagneliusbilden (i Dagens Nyheter den 14 april 1951).

F 6 b. Afzelius, N., Nicanderprofiler. 2. Nicander eller Stagnelius? (i Svensk Litteraturtidskrift, 26, 1963, s. 12-14, 144).

- G 5 b. Berg, R. G:son, Småplock ur Bernhard von Beskows dagbok (i Festskrift till Verner Söderberg den fjärde okt. 1922, 1922, sid. 165 f.).
- G 5 c. Horn, V., Herrgårdsliv och Uppsalaramantik i början av 1800-talet, 1935, sid. 114 f.
- G 7 b. Berggren, G., Huru Erik Johan Stagnelius punschslev kom till Kalmar läns museum (i Östra Småland den 3 aug. 1945).
- G 10. Hammarsköld, L., Notiser rörande Stagnelius i brev den 26 maj 1821 och den 5 maj 1822 (tryckt i Christian Molbechs Brevveksling med svenske Forfattere og Videnskabsmænd, 1, Lund och Köpenhamn 1956, sid. 257 f., 262).
- H 1 b. Blanche, A., Stagnelii skugga. (En prestmans anteckningar. XL) (i Illustrerad Tidning, 11, 1860, nr 22. Omtryckt i förf:s Samlade skrifter).
- I 14 b. Alving, H., Ett och annat om Kalmarmålet förr och nu (i Kalmartidningen Barometern den 4 dec. 1926. Om Stagnelius dialekt).
- I 20. Olsson, B., Bröderna Stagnelius i Lund och Uppsala (i Vid Kalmarsund och Fyris. Kulturbilder 1663-1963, 1963, sid. 148-169).
- K. Sondén, P. A., Anteckningar beträffande Stagnelii Skrifter (i Svea, 1928, sid. 235-241).
- L 1 b. Hedvall, R., En gammal vis- och psalmrytm (i Förhandlingar och uppsatser, 31, 1917. Om Stagnelius sid. 329-332).
- M 4 b. Benson, A. B., Erik Johan Stagnelius: The Old Norse Element as a Vehicle for Romanticism (i förf:s The Old Norse Element in Swedish Romanticism, New York 1914, sid. 125-143, 181 f.).
- M 7 b. Wallén, E., Stagnelius (i förf:s Nordisk mytologi i svensk romantik, 1918, sid. 100-124).
- M 11 b. Sakkunnigutlåtanden rörande sökandena till professuren i litteraturhistoria med poetik vid Göteborgs Högskola, 1932. Innehåller redogörelser för V. Svanbergs otryckta undersökning Stagnelius' sensualism (sid. 10, 34 ff., 62 f., 105 ff.).
- M 14 b. Andersen, V., Horats. 4. Bog. Norden 2, Köbenhavn 1949, sid. 53-63.
- M 16 b. Fehrman, C., Ruinernas romantik, 1956. (Om Stagnelius sid. 61-65, 153-165.)
- M 18 b. Fehrman, C., Liemannen, Thanatos och Dödens ängel. Studier i 1700- och 1800-talens litterära ikonologi, 1957. (Om Stagnelius sid. 39-41, 80-83, 107-110, 152-154.)
- M 18 c. Wikander, S., Några påverkningar av latinsk hexameterdikt på svensk (i Samlaren, NF 38, 1957, sid. 157-160).
- M 18 d. Hagberg, K., Stagnelius och Milton (i Svenska Dagbladet den 21 maj 1961).
- Q 1, [Hammarsköld, L.], Bref till Julia. II. I anledning af Stagnelii Samlade Skrifter, Andra Delen [1-2] (i Kometen, nr 55-57, 1826).
- R 1. [Lindeberg, A.], Rec. av Liljor i Saron, andra och tredje häftet (i Stockholms Posten den 27-28 febr. [nr 49-50] 1822).
- R 6 b. Lindström, H., Liljor i Saron (i Berömda böcker, 2, 1958, sid. 113-134).
- R 9. Fredén, G., Litteraturläsning och litteraturanalys, 1962, sid. 13 f. (Om Suckarnes myster.)
- SO 1. Böök, F., En otryckt dikt af Stagnelius (i Svenska Dagbladet den 25 juli 1910).
- SQ B: Uppoffringen
- SQ B 1. Werin, A., Tingens rena former. En studie i romantisk-filosofisk terminologi (i Studier tillägnade Efraim Liljeqvist, 1, 1930, sid. 528-531).
- ST 1 b. Borg, I., Ett litteraturskede belyst med en dikt (i Aktuellt från Skolöverstyrelsen, 13, 1960, sid. 610-616).
- SU 11 b. Säflund, G., Brud på saffransbädden (i Dagens Nyheter den 7 juni 1961).
- SU 11 c. Malmström, S., Repliker om saffransbäddar (i Dagens Nyheter den 21 juni 1961).
- SU B: VENUS
- SU B 1. Vinge, L., Venus och Maria Magdalena. Kommentarer till en sonett av Stagnelius (i Svensk Litteraturtidsskrift, 26, 1963, sid. 180-184).
- SX 3. Vinge, L. Stagnelius rentvådd (i Svensk Litteraturtidsskrift, 23, 1960, sid. 98 f.). Här visas att Orfeus har författats av Ludvig Borgström.
- TD: Brevet MIN FRÖKEN!

TD 1. Ett hittills otröckat brev af Erik Johan Stagnelius (i Kalmartidningen Barometern den 16 okt. 1893). Här lämnas den sökta uppgiften om var handskriften finns.

U. [Anon.] Rec. av Stagnelius Samlade skrifter (i Svensk Litteratur-Tidning, 1824, spalt 569-574).

U A. D'Ehrenström, M., Notices sur la literature et les beaux arts en Suède, 1826, sid. 129 ff.

U 1 b. [von Mühlensfels, F. L.], E. J. Stagnelii Samlade Skrifter (i The Foreign Review, 1, London 1828, sid. 257-266).

U 1 c. Atterbom, P. D. A., E. J. Stagnelii Samlade skrifter [...] (i Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, 1834, spalt 65-75, 97-109, 129 ff.). Recensionen delvis omtryckt tillsammans med A 2.

U 3 b. Kannegiesser, K. L., Erik Johan Stagnelius (Inledning till E. J. Stagnelius, Gesammelte Werke, del 1, Leipzig 1851, sid. V-XX; utvidgad version av uppsats i Nordischer Telegraph, 2, 1850, sid. 538-541).

U 7 b. [Kristens]en, [E. N.], Literaturhistoriska randglossor (i Julekost 1886).

U 7 c. Fröding, G., Erik Johan Stagnelius (i Karlstads-Tidningen den 21 okt. 1893; omtr. i förf:s Samlade Skrifter, del IX, 1921, sid. 151-158).

U 21 b. Stolpe, S., Stagnelius — vår störste romantiker (i Konsumentbladet, 13, 1926, nr 33, sid. 8 f., 12 f.).

U 22 b. Risberg, B., Inledning till Svenska mästare, 10. Romantikens mästare, II, 1935, sid. 5-22.

U 26 b. Ekelöf, G., Tankar om Stagnelius (i Röster i Radio, nr 34, 1951, sid. 9).

U 33 b. Hofrén, M., Stagneliusdikter i tonspråk (i Barometern den 28 sept. 1963).

En annan bibliografi av litteraturhistoriskt intresse skall uppmärksammas. Professorn i engelska vid Åbo Akademi, Nils Erik Enkvist, har utgett en ypperlig förteckning över de brev från engelska och amerikanska författare, som bevaras i skandinaviska offentliga samlingar. Hans efterspaningar har gett en rikare skörd än vad man kunnat vänta. Sina mest intressanta fynd har han publicerat i slutet av förteckningen. Här möter flera långa brev från paret Browning, vidare brev från Byron, Walter Scott, Swinburne, Thackeray, Mark Twain och många andra. Den enda offentliga samling, som tycks ha undgått Enkvist, är Stockholms Stadsarkiv, där den Wahlströmska samlingen innehåller flera intressanta autografer, bl. a. ett brev från Lafcadio Hearn från 1906. Såsom deklarerats redan i bibliografiens titel har Enkvist lämnat de privata samlingarna därhän. Även om denna inskränkning i det vidlyftiga arbetsprogrammet är fullt förståelig, är den ändå beklaglig. De stora autografsamlingarna på t. ex. Stafsund (Klinckowström), Seger-sjö (Montgomery-Cederhielm) och Trolle-Ljungby (Trolle-Wachtmeister) innehåller ett rikt och i stort sett utforskat material. Från den förstnämnda samlingen har jag antecknat bl. a. tre brev från Longfellow, från den sistnämnda ett brev från Walter Scott till lord Bloomfield 1827. Carl Björkmans autografsamling innehöll två brev från Harriet Beecher Stowe från 1856. Sedan Enkvist 1964 utgav sin skrift har biblioteken gjort betydande accessioner. Främst är att nämna att den enorma Kempeska autografsamlingen kommit till KB, liksom George Stephens brevsamling, vilken självfallet innehåller åtskilligt av intresse för detta sammanhang. Det är att hoppas att Enkvist med tiden känner sig föranledd att utge ett tillägg till sin förteckning. Samt att hans kolleger inspireras till motsvarande fältundersökningar, t. ex. av vårt långt rikare innehav av tyska författarbrev eller av de franska författarbrev, varibland stormän som Boileau, Chateaubriand, Constant, Hugo, La Rochefoucauld, Malherbe, Musset och Rousseau finns företrädda med epistlar, som i de flesta fall är okända för forskningen.

Magnus von Platen